

УДК 338.48-44

Мальська Марта Пилипівна,
доктор економічних наук, професор

Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна,
e-mail: malskym@ukr.net

Гаталяк Оксана Миколаївна

Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна,
e-mail: oksana.hatalyak@gmail.com

Ганич Наталія Михайлівна

Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна,
e-mail: Hanych@i.ua

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ МІСТА

Мета. Проаналізувати наукові підходи до класифікації туристичних ресурсів. Розкрити зміст поняття туристичних ресурсів міста, визначити їх компонентну структуру.

Методика. Використано емпірично-теоретичні методи дослідження – аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення.

Результати. На основі дослідження різних підходів до поняття і класифікації туристичних ресурсів з'ясовано сутність туристичних ресурсів у містах. Виділено і описано характерні класифікаційні ознаки туристичних ресурсів міста. Авторами виявлено загальні (урбаністичне середовище, пам'ятки історико-культурної спадщини) та специфічні (наявні тільки в певних містах) складові міських туристичних ресурсів. Визначено подальші перспективи вивчення міських туристичних ресурсів.

Наукова новизна. Набули подальшого розвитку дослідження компонентної структури міських туристичних ресурсів. Висвітлено власну класифікацію туристичних ресурсів у містах. Визначено характерні ознаки туристичних ресурсів у містах.

Практична значимість. Застосування результатів досліджень є можливим при підготовці та під час викладання дисциплін туризмознавчого характеру, для формування нових та вдосконалення чинних туристичних маршрутів. Ініціювання подальших систематичних опрацювань дозволить виявити цінність міських територій для туризму.

Ключові слова: туризм у містах, туристичні ресурси міста.

УДК 338.48-44

Мальська Марта Филиповна,
доктор экономических наук, профессор

Львовский национальный университет
имени Ивана Франко, г. Львов, Украина,
e-mail: malskym@ukr.net

Гаталяк Оксана Николаевна

Львовский национальный университет
имени Ивана Франко, г. Львов, Украина,
e-mail: oksana.hatalyak@gmail.com

Ганыч Наталия Михайловна

Львовский национальный университет
имени Ивана Франко, г. Львов, Украина,
e-mail: Hanych@i.ua

ПОНЯТИЕ И СТРУКТУРА ТУРИСТИЧЕСКИХ РЕСУРСОВ ГОРОДА

Цель. Проанализировать научные подходы к классификации туристических ресурсов. Раскрыть смысл понятия туристических ресурсов города, определить их компонентную структуру.

Методика. Использовано емпірически-теоретические методы исследования – анализа и синтеза, сравнения и обобщения.

Результаты. На основе исследования разных подходов к понятию и классификации туристических ресурсов выяснено сущность туристических ресурсов в городах. Выделено и описано характерные классификационные признаки туристических ресурсов города. Авторами обнаружено общие (урбанистическая среда, памятники историко-культурного наследия) и специфические (имеющиеся только в определенных городах) составляющие городских туристических ресурсов. Определено дальнейшие перспективы изучения городских туристических ресурсов.

Научная новизна. Получили дальнейшее развитие исследования компонентной структуры городских туристических ресурсов. Освещено собственную классификацию туристических ресурсов в городах. Определены характерные признаки туристических ресурсов в городах

Практическая значимость. Использование результатов исследований возможно при подготовке и во время преподавания дисциплин туризоведческого характера, для формирования новых и совершенствования действующих туристических маршрутов. Инициирование дальнейших систематических проработок позволит выявить ценность городских территорий для туризма.

Ключевые слова: туризм в городах, туристические ресурсы города.

UDC 338.48-44

Malska Marta Pylypivna,
Doctor of Economics Sciences, Professor
Hatalyak Oksana Mykolayivna
Hanych Nataliya Mykhaylivna

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Ukraine, e-mail: malskym@ukr.net
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Ukraine, e-mail: oksana.hatalyak@gmail.com
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine, e-mail: Hanych@i.ua

DEFINITION AND STRUCTURE OF TOURISTIC RESOURCES IN CITIES

Goal: Analyze scientific approaches in touristic resources classification. Clarify meaning of the term city touristic resource, define its components structure.

Methodology: Empirious and theoretical methods are used - analysis and synthesis, comparison and generalization.

Result: Based on different definitions and classification cleared out meaning of touristic resources in cities. Highlighted and described specific features of touristic resources in cities. Authors found out common (urban environment, historical and cultural heritage) and specific (for particular cities) components urban touristic resources.

Scientific innovation: Investigation of components structure have got next improvements. Defined unique touristic resources classification. Defined specific features of urban point of interests.

Practical sense: Results can be used during preparation and providing lectures on touristic topics, for creating and improvements of touristic routes and destinations.

Key words: Urban tourism, touristic resources in cities.

Вступ. Постановка проблеми. Підґрунтям розвитку туризму в містах, успішного провадження туристичного бізнесу слугують туристичні ресурси, а їх дослідження допомагає визначити цінність міських територій для туризму. Загалом до 80-х рр. минулого століття вивчення туризму в

містах залишалося фрагментарним. І лише в останні роки окреслилася тенденція уважнішого аналізу міст, з урахуванням сучасних потреб суспільства та стрімкого розвитку туризму. Це підтверджують публікації таких дослідників, як Л. Берг, Е. Браун, О. Гаталяк, О. Гладкий, В. Глибовець, І. Дуцяк, Г. Ешворт, Г. Лезер, Г. Нойенфельдт, М. Писаревський, С. Погасій, М. Поколодна, І. Смирнов, М. Тонкошнур та ін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі пропонується чимало підходів розуміння змісту та до класифікації туристичних ресурсів. Науковці О. Бейдик, О. Любіцева, Я. Олійник, І. Смаль, А. Степаненко, Є. Панкова, Н. Паньків, В. Стафійчук детально характеризують зміст поняття «туристичні ресурси» за ознаками споживчої вартості, взаємодії, туристичного продукту, туристичного потенціалу, комплексності, рекреаційності, людського втручання. Вивченню туристичних ресурсів у містах уваги приділено недостатньо.

Метою дослідження є узагальнення існуючих підходів до класифікації туристичних ресурсів, пошуки змісту поняття туристичних ресурсів міста та обґрунтування їх компонентної структури.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про туризм» 1995 р. подається таке визначення: «Туристичні ресурси – сукупність природно-кліматичних, оздоровчих, історико-культурних, пізнавальних і соціально-побутових ресурсів певної території, які задовольняють різноманітні потреби туриста» [8].

Проект Закону України «Про туристичні ресурси», розроблений 2011 р. Державним агентством України з туризму та курортів (Держтуризмкурорт), пропонує уніфіковане визначення туристичних ресурсів як сукупності туристичних об'єктів, внесених до Єдиної державної бази даних у сфері туризму. Туристичний об'єкт визначається як природний або антропогенний об'єкт, придатний для використання в туризмі. У статті 6 цього проекту зазначено, що будь-який об'єкт чи їх сукупність набувають статусу туристичного ресурсу за умови відповідності їх параметрів ознакам туристичної придатності, які визначають привабливість, доступність і пристосованість для використання в туризмі. У проекті закону наведені ознаки і класифікація туристичних ресурсів, окреслено порядок виявлення і обліку туристичних ресурсів [9].

Згідно з класифікацією Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО), туристичні ресурси поділяють на такі групи:

- а) природні багатства;
- б) енергетичні багатства;
- в) людський чинник (демографічний і культурологічний аспекти);
- г) інституційні, юридичні та адміністративні аспекти;
- г) соціальні аспекти, рівень і традиції в сфері освіти, охорони здоров'я та відпочинку;
- д) різноаспектні блага та послуги, транспорт, зв'язок, інфраструктура сфери відпочинку і розваг;

е) економічна та фінансова діяльність [6].

У цій класифікації туристичні ресурси трактуються як загальна основа для розвитку туристичної діяльності.

Під туристичними ресурсами Я. Олійник та А. Степаненко розуміють сукупність природних і штучно створених людиною об'єктів, що мають комфортні властивості. Поняття «туристичні ресурси» С. Кузик трактує як об'єкти та явища природного й антропогенного походження, які використовують або які можуть бути використані для туристичної діяльності. І. Школа трактує поняття «туристичні ресурси» як сукупність природних і штучно створених людиною об'єктів, придатних для виробництва туристичного продукту. І. Смаль розглядає туристичні ресурси як сукупність природних і соціально-культурних комплексів та їх елементів, що сприяють задоволенню фізіологічних і соціальних потреб людини, відновленню її працездатності і які, за сучасної та перспективної структури рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях, використовуються для прямого й опосередкованого споживання та виробництва туристичного продукту. Дослідник вважає, що індустрія туризму може успішно функціонувати лише у взаємодії з усіма функціонально-компонентними та функціонально-територіальними елементами економіко-географічного комплексу, структурною одиницею якого вона є.

О. Бейдик у статті «Ресурси світового туризму: поняття, класифікація, картографування» пропонує спрощений поділ ресурсів на дві групи: природні й культурно-історичні [2], а в монографії «Рекреаційно-туристичні ресурси України» він деталізує структуру рекреаційно-туристичних ресурсів, зазначаючи, що «гіперблок рекреаційно-туристичних ресурсів складається з природних, природно-антропогенних, суспільно-історичних...» [1].

Узагальнена систематика рекреаційно-туристичних ресурсів О. Любіцевої, Є. Панкової, В. Стафійчука класична: 1) природно-географічні ресурси (клімат, природні комплекси, водні); 2) природно-антропогенні ресурси (пам'ятки природи, ландшафтні парки, парки, ботанічні сади, дендропарки, зоопарки, гідропарки); 3) суспільно-історичні рекреаційні ресурси. Третя група більш складна. Це об'єкти і явища антропогенного характеру, залучені в туризм. О. Бейдик поділяє їх на три групи: 1) архітектурно-історичні; 2) бісоціальні; 3) подійні. Основну увагу згадані дослідники приділяють характеристиці основних природно-рекреаційних та культурно-історичних ресурсів України, традиційній українській культурі як ресурсу розвитку туризму.

До класифікації туристичних ресурсів О. Любіцева в монографії «Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти)» пропонує застосувати такі підходи [5]:

- сутнісний (за предметною сутністю ресурсу);
- діяльнісний (за характером використання в туризмі);

- атрактивний (за ступенем і формою залучення до туристичної діяльності);
- ціннісний, оснований на унікальності цього ресурсу;
- функціональний, оснований на неповторності туристичних умов і ресурсів в поєднанні з комплексністю їх використання;
- еколого-економічний (за споживчою вартістю ресурсу).

У Законі України «Про туризм» та у Проекті Закону України «Про туристичні ресурси» туристичні ресурси міста не означено.

Виходячи із загальнономовного значення слова «ресурс», що означає запас, чого-небудь, який можна використати в разі потреби – туристичний ресурс міста можна трактувати як запас атракцій, які приваблюють туристів та екскурсантів, або використовувані атракції, які приваблюють туристів та екскурсантів.

Туристичні ресурси в містах – це об'єкти та явища природного, природно-антропогенного, соціального походження, які приваблюють туристів та екскурсантів у міста.

Туристичні ресурси в містах слугують, почасти, мотиваційною підставою для вибору певного турпродукту (за видом, напрямком, сезоном та іншими ознаками). Місто водночас є і ресурсом, і умовою розвитку туризму на певній території, і чинником територіальної організації туризму. Результативність туристичної діяльності в містах значною мірою залежить від відповідної оцінки всього комплексу туристичних ресурсів. Насамперед туристичні ресурси треба поділити на складові, тобто класифікувати.

Розрізняють наявні туристичні ресурси міста, що вже використовуються в туристичній діяльності, та потенційні (туристично-рекреаційний потенціал), які можуть бути залучені за певних умов (реставрація, реконструкція, розвиток транспортної, туристичної інфраструктури тощо). Потенційні туристичні ресурси міста надають можливості для нарощування пропозиції, створення нового турпродукту, слугують основою розвитку туризму шляхом залучення до туристичної діяльності нових територій задля інтенсифікації туризму.

Туристичні ресурси, як загалом, так і окремого міста, мають такі властивості: а) унікальність; б) доступність; в) ступінь освоєності; г) потенційний запас; г) спосіб використання.

У структурі туристичних ресурсів міста є як складові, властиві всім містам, так і специфічні, тобто ті, що є в одних містах, а в інших їх немає. До перших належать: 1) урбаністичне середовище – таке згромадження різних культурних засобів, призначених для задоволення потреб людини, якого нема в сільській місцевості; 2) пам'ятки історико-культурної спадщини [4]. Ці ресурси є в усіх містах, але їх сукупність може бути різною за давністю, кількістю, унікальністю і змістом. До специфічних належать природні ресурси: в одних містах є річки, в інших озера, ще інші розташовані на узбережжі моря, в багатьох містах узагалі немає водойм, деякі міста знаходяться в горах, біля різних унікальних природних

об'єктів. Специфічність полягає в тому, що у кожному місті турист може розглядати забудову, пам'ятки, але не в кожному може купатися у водоймах, оскільки вони є не в кожному місті.

Туристичні ресурси в містах доцільно класифікувати за атрактивним підходом:

а) атрактивні об'єкти або об'єкти показу: природні (клімат, наявність водних ресурсів); природно-антропогенні (парки, ботанічні сади, дендропарки, зоопарки, гідропарки, пам'ятки природи); культурно-історичні (архітектурні, археологічні, пов'язані з видатними подіями, життям та творчістю видатних людей, садиби та садово-паркові комплекси, замкові та культові комплекси; етнічні – національні та фольклорні свята, заклади харчування з національною кухнею, історичні села тощо).

б) об'єкти дозвілля: музеї, театри, заклади шоу-бізнесу, виставки, фестивалі.

Таблиця 1

Класифікація міських туристичних ресурсів

№ з/п	Критерій	Туристичні ресурси міста
1	Потенційні запаси	Використовувані, потенційні
2	Характер використання	безпосередні (вже використовуються); непрямі (залучаються для використання безпосередніх туристичних ресурсів міста)
3	Напрямок використання в організації туристичної діяльності	природні (кліматичні, водні, паркові); історико-культурні (культурні, історичні, археологічні, етнографічні); соціально-економічні (географічне положення, транспортна доступність, рівень економічного розвитку, туристична інфраструктура)
4	Атрактивність (привабливість)	об'єкти показу (природні, природно-антропогенні, культурно-історичні, етнічні); об'єкти дозвілля (музеї, театри, заклади шоу-бізнесу, виставки тощо)
5	Мета відвідування	природні (кліматотерапевтичні, водні, бальнеологічні, флоро-фауністичні); суспільні (археологічні, архітектурні, паркові, техногенні, культурологічні); події (мистецькі, громадські, економічні, політичні, релігійні)
6	Унікальність	загальні (урбаністичне середовище, пам'ятки історико-культурної спадщини); специфічні (наявні тільки в певних містах)

Аналіз ресурсів міського туризму перш за все повинен включати:

1. Природні чинники: географічне положення та розмір міста, клімат, водойми (моря, ріки, озера тощо).

2. Соціально-економічні чинники: структура економіки (важливість різноманітних сфер діяльності), соціально-демографічна структура (чисельність населення, міграційний баланс, соціально-професійний рівень), політична та адміністративна структура.

3. Культурні чинники: історія, традиції (місцеві ремесла), розташування культурних пам'яток та визначних місць, об'єктів дозвілля.

4. Інфраструктура та рівень послуг.

Оскільки ресурси міського туризму у різних містах є різними за давністю, кількістю, унікальністю, то структура цих ресурсів для кожного міста буде індивідуальною і динамічною, відповідно до динаміки зміни міста.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Туристичні ресурси в містах – це об'єкти та явища природного, природно-антропогенного, соціального походження, які приваблюють туристів та екскурсантів у міста. Самі ж туристичні ресурси можна класифікувати за різноманітними ознаками: потенційними запасами, характером використання, напрямом використання, атрактивністю, метою відвідування, унікальністю та ін. Важливим при класифікації є використання атрактивного підходу – акцентування на привабливих об'єктах та об'єктах дозвілля для туристів. Туристичні ресурси міст мають бути атрактивними, доступними, безпечними, екологічними, володіти потенційним запасом та мати відповідний ступінь дослідженості. При дослідженні туристичних ресурсів міста слід враховувати природні та соціально-економічні, культурні чинники, а також розвиток інфраструктури та якість надання послуг.

Список використаних джерел:

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування/ О. О Бейдик. – К.: Київський університет, 2001. – 395 с.
2. Бейдик О. О. Ресурси світового туризму: поняття, класифікація, картографування/ О. О Бейдик// Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2008, - №12. – С. 6 - 12.
3. Гаталяк О. М. Теоретичні основи туризму в містах/ О. М. Гаталяк // Географія, екологія, туризм: теорія, методологія, практика. Матеріали міжн. науково-практ. конференції. – Тернопіль: СМП «Тайп», 2015. – С. 322 – 324.
4. Дуцяк І. З. Методологічні аспекти аналізу ресурсів міського туризму/ І. З. Дуцяк, А. А. Терех [Електронний ресурс]// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Режим доступу: www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/33.pdf
5. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти)/ О. О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
6. Любіцева О. О. Туристичні ресурси України: навч. посібник/ О. О. Любіцева, Є. В. Панкова, В. І. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
7. Паньків Н. М. Туристичні ресурси та їхні класифікації/ Н. М. Паньків [Електронний ресурс]// Рекреаційна географія і туризм. Наукові записки. №2, 2014. – Режим доступу: <http://geography.tnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/173.pdf>
8. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. N 325/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр
9. Про туристичні ресурси: проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/ua/action/regulatory/projects/25180/25182/>

Список использованных источников:

1. Бейдык А. О. Рекреационно-туристические ресурсы Украины: методология и методика анализа, терминология, районирование/ А. О Бейдык. – К.: Киевский университет, 2001. – 395 с.
2. Бейдык А. О. Ресурсы мирового туризма: понятие, классификация, картографирование/ А. О Бейдык// Краеведение. География. Туризм. – 2008, - №12. – С. 6 - 12.

3. Гаталяк О. Н. Теоретические основы туризма в городах/ О. Н. Гаталяк // География, экология, туризм: теория, методология, практика. Материалы межд. научно-практ. конференции. – Тернополь: СМП «Тайп», 2015. – С. 322 – 324.
4. Дуцяк И. З. Методологические аспекты анализа ресурсов городского туризма/ И. З. Дуцяк, А. А. Терехух [Электронный ресурс]// Научный вестник Международного гуманитарного университета – Режим доступа: www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/33.pdf
5. Любичева О. О. Рынок туристических услуг (геопространственные аспекты)/ О. О. Любичева. – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
6. Любичева О. О. Туристические ресурсы Украины: уч. пособие/ О. О. Любичева, Е. В. Панкова, В. И. Стафийчук. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
7. Паньків Н. М. Туристические ресурсы и их классификации/ Н. М. Паньків [Электронный ресурс]// Рекреационная география и туризм. Научные записки. №2, 2014. – Режим доступа: <http://geography.tnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/173.pdf>
8. О туризме: Закон Украины от 15.09.1995 г. N 325/95 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr
9. О туристических ресурсах: проект Закона Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tourism.gov.ua/ua/action/regulatory/projects/25180/25182/>

References:

1. Beidyk O. O. Rekreaciyno-turystychni resursu Ukrainu: Metodologiya ta metoda analiza, terminologiya, raiyonuvannya / O. O. Beidyk. – K.: Kuivskyi universytet, 2001. – 395 s.
2. Beidyk O. O. Resursy svitovogo turyzmu: ponyattya, klasyfikaciya, kartografuvannya/ O. O. Beidyk// Krayeznavstvo. Geografiya. Turyzm. – 2008, - №12. – S. 6 - 12.
3. Hatalyak O. M. Teoretychnni osnovy turyzmu v mistax/ O. M. Hatalyak // Geografiya, ekologiya, turyzm: teoriya, metodologiya, praktyka. Materialy mizhn. naukovo-prakt. konferenciyi. – Ternopil: SMP «Tajp», 2015. – S. 322 – 324.
4. Ducyak I. Z. Metodologichni aspekty analizu resursiv mis`kogo turyzmu /I. Z. Ducyak, A. A. Terebux [Elektronnyj resurs]// Naukovy`j visnyk Mizhnarodnogo humanitarnogo universytetu. – Rezhym dostupu: www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/33.pdf
5. Lyubiceva O. O. Rynok turystychnyx poslug (geoprostorovi aspekty)/ O. O. Lyubiceva. – K.: Al`terpres, 2002. – 436 s.
6. Lyubiceva O. O. Turystychni resursy Ukrayiny: navch. posibnyk/ O. O. Lyubiceva, Ye. V. Pankova, V. I. Stafijchuk. – K.: Al`terpres, 2007. – 369 s.
7. Pan`kiv N. M. Turystychni resursy ta yixni klasyfikaciyi/ N. M. Pan`kiv [Elektronnyj resurs]// Rekreacijna geografiya i turyzm. Naukovi zapysky. №2, 2014. – Rezhym dostupu: <http://geography.tnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/173.pdf>
8. Pro turyzm: Zakon Ukrayiny` vid 15.09.1995 r. N 325/95 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr
9. Pro turystychni resursy: proekt Zakonu Ukrayiny [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.tourism.gov.ua/ua/action/regulatory/projects/25180/25182/>